

SKIPULAG HJÚKRUNARHEIMILA

Félags- og tryggingamálaráðuneytið
nóvember 2008

Inngangur

Félags- og tryggingamálaráðuneytið hefur ákveðið að það skipulag hjúkrunarheimila og hjúkrunarrýma sem lýst er hér eigi að gilda um byggingu og starfsemi hjúkrunarheimila og hjúkrunarrýma.

Þjónusta hjúkrunarheimila byggist á ákvæðum laga um málefni aldraðra, nr. 125/1999, með síðari breytingum, og laga um heilbrigðisþjónustu, nr. 40/2007.

1 Hugmyndafræði

Hjúkrunarheimili eru eins og nafnið bendir til heimili fólks sem heilsu sinnar vegna er ekki lengur fært um að búa á eigin vegum með viðeigandi stuðningi og þarf á umönnun og hjúkrun að halda. Skipulag hjúkrunarheimilis, þ.e. húsnæðið, staðsetning þess, umhverfi og skipulag á daglegum rekstri, þarf að taka mið af þessu. Því þarf að leggja áherslu á að skapa aðstæður sem líkjast eins og kostur er húsnæði, skipulagi og aðstæðum á venjulegum einkaheimilum fólks en mæta engu að síður þörfum þeirra sem hafa skerta getu til athafna daglegs lífs. Umhverfi, aðstæður og skipulag á hjúkrunarheimili skal byggt á þeirri meginreglu að íbúunum sé eins og kostur er gert kleift að taka þátt í sem flestum athöfnum daglegs lífs og að eiga hlut að ákvörðunum sem varða þá sjálfa og þeirra nánasta umhverfi. Lögð skal áhersla á að skapa aðstæður þannig að öllum líði sem best á heimilinu, jafnt heimilismönnum, starfsmönnum svo og aðstandendum og gestum sem vilja dvelja með heimilismönnum, jafnvel daglangt.

Í stað stórra stofnana með sjúkrastofum á fjölmönnum hjúkrunardeildum er gert ráð fyrir litlum einingum fyrir 6–10 íbúa sem skiptast annars vegar í rúmgótt einkarými fyrir hvern og einn (ígildi stúdíóíbúðar) og hins vegar sameiginlegt rými fyrir íbúa og starfsfólk viðkomandi einingar, meðal annars með eldunaraðstöðu, borðstofu og dagstofu.

Litlar einingar og heimilislegt umhverfi eykur nánd og samveru íbúa og starfsfólks. Hjúkrunarheimili þarf að vera góður, heimilislegur og skapandi vinnustaður fyrir þá sem þar vinna. Mikilvægt er að hönnun, skipulag húsnæðisins og tækjabúnaður tryggi starfsfólkinu góðar vinnuaðstæður í samræmi við lög og reglur um aðbúnað, hollustuhætti og öryggi á vinnustöðum.

Hugmyndafræði hjúkrunarheimila þarf að taka mið af eftirtöldum þáttum:

- Að búa heimilismönnum vistlegt heimili þar sem mannréttindi, mannúð og virðing eru í heiðri höfð.
- Að skapa heimilismönnum öryggi með viðeigandi félagslegum og heilsufarlegum stuðningi.
- Að veita heimilismönnum alla nauðsynlega hjúkrun, umönnun og læknishjálp.
- Að styðja og styrkja sjálfsmynd og sjálfræði heimilismanna.

Stuðningur við einstaklinginn skal miða að því að viðhalda getu hans, virkni og færni eins og kostur er með hans eigin þátttöku, hjúkrun, aðhlyningu, þjálfun, læknishjálp og hjálpartækjum og aðstoða hann við að takast á við breyttar aðstæður.

2 Staðbundnar aðstæður

Mat á þörf fyrir fjölda hjúkrunarrýma

Stefna félags- og tryggingamálaráðuneytisins er sú að tryggja öldruðum sem þess þurfa aðgang að hjúkrunarheimili í sinni heimabyggð eða sem næst heimahögum. Ákvörðun um byggingu nýrra hjúkrunarheimila og stærð þeirra þarf því að taka mið af þörf fyrir þetta úrræði á hverjum stað út frá aldurssamsetningu íbúa og fyrirsjáanlegri þróun íbúafjölda. Samkvæmt viðmiðum félags- og tryggingamálaráðuneytisins er gert ráð fyrir að fjöldi hjúkrunarrýma á hverju svæði nemi 1,5% af fjölda íbúa á aldrinum 67–74 ára, 4,5% þeirra sem eru 74–79 ára og 20% þeirra sem eru eldri en 80 ára. Í þeim viðmiðunum er gert ráð fyrir að 10–15% séu fyrir hvíldarrými.

Mat á þörf fyrir sérstakar heilabilunardeildir

Um 67% aldraðra á hjúkrunarheimilum eru með einhver einkenni heilabilunar. Um 27% hópsins er með Alzheimersjúkdóm en um 40% með aðra minnissjúkdóma. Ekki er þörf fyrir sérstök úrræði fyrir alla sem greindir eru með heilabilun heldur ræðst það af því á hve háu stigi heilabilunareinkennin eru. Þegar tekin er ákvörðun um byggingu hjúkrunarheimilis þarf að meta í samráði við félags- og tryggingamálaráðuneytið hve hátt hlutfall hjúkrunarrýma skuli sérstaklega ætlað heilabiluðum.

Mat á þörf fyrir dagvistarrými og aðra þjónustu

Áður en ákvörðun er tekin um uppbyggingu nýs hjúkrunarheimilis er ráðlegt að skoða hvort æskilegt sé að byggja samhliða aðstöðu fyrir aðra öldrunarþjónustu með hliðsjón af svæðisbundinni þörf og mögulegum samlegðaráhrifum. Hér gæti til dæmis verið um að ræða dagvistarrými og þjónustukjarna fyrir aldraða íbúa á viðkomandi svæði sem gæti þá jafnframt nýst íbúum hjúkrunarheimilisins.

3 Kröfur til húsnæðis hjúkrunarheimila

3.1 Heildarskipulag

Til að skapa aðstæður sem mest í líkingu við venjuleg einkaheimili fólks skulu hjúkrunarheimili samsett af litlum einingum sem hver um sig skapar umgjörðina um heimili fólksins sem í henni býr. Í hverri einingu skal gert ráð fyrir 6–10 íbúum og er þá miðað við að minnstu einingarnar séu fyrir heilabilaða.

Við hönnun og efnisval skal hafa í huga bæði stofnkostnað og rekstrarkostnað viðkomandi byggingar og forðast skal allan íburð.

Öll hjúkrunarrými skulu vera einbýli en gert skal ráð fyrir lokuðu dyragati í öllum hjúkrunarrýmum þannig að hjón eða sambýlisfólk geti búið saman ef bæði þurfa á hjúkrunarvist að halda. Hvert hjúkrunarrými skal vera eitt herbergi og baðherbergi. Herbergið skal unnt að hólfa niður í svefnkrók og setustofu.

Sameiginlegt rými íbúa í hverri einingu skal samanstanda af rúmgóðri setustofu, borðstofu með eldunaraðstöðu sem þjónar öllum íbúum og starfsmönnum einingarinnar. Borð- og setustofa skulu vera það rúmgóðar að þar rúmist samtímis allir íbúar einingarinnar ásamt starfsmönnum.

Sé þess kostur skulu hjúkrunarheimili byggð á einni hæð. Við hjúkrunarheimilið skal vera skjólgóður garður aðgengilegur íbúum heimilisins til útivistar. Ef hjúkrunarheimili er byggt á fleiri en einni hæð skulu vera sameiginlegar svalir fyrir íbúa hvernar einingar sem nýtast þeim til útivistar. Einingar sem ætlaðar eru heilabiluðum skulu að jafnaði staðsettar á jarðhæð með greiðum aðgangi að lokuðum garði fyrir íbúana.

Öll rými hjúkrunarheimilisins skulu vera hjólastólafær, handrið með öllum gönguleiðum skulu skera sig vel frá veggjum og vera vel greinileg. Aðkoma og aðgengi að hjúkrunarheimili skal vera gott og greiðfært öllum vegfarendum, hvort sem þeir eru gangandi eða í hjólastól. Öll rými hjúkrunarheimilisins skulu vera vel hljóðeinangruð.

Ef hjúkrunarheimili er reist á fleiri en einni hæð er nauðsynlegt að hafa lyftur sem taka að lágmarki sjúkrarúm og tvo fylgdarmenn. Breidd ganga skal vera næg til þess að tveir hjólastólar geti auðveldlega mæst.

3.2 Innra skipulag og stærðir rýma

Vandað skipulag og hönnun ræður miklu um góða nýtingu húsnæðisins og einstakra rýma innan þess. Hér er því ekki sagt nákvæmlega fyrir um stærðir rýma í fermetrum en áhersla lögð á notagildið, þ.e. hvað á að rúmast í einstökum rýmum og hvaða athafnir eiga að geta farið þar fram hindrunarlaust. Miðað við þær kröfur sem hér er lýst er almennt út frá því gengið að unnt sé að mæta þeim innan 75 fermetra fyrir hvert hjúkrunarrými. Inni í þeirri fermetratölu er þá einkarými íbúans, sameiginlegt rými íbúa í hverri einingu, stoðrymi og aðstaða starfsfólks.

3.2.1 Einstaklingsrými

Einkarými hvers íbúa skal vera eitt herbergi og innangengt úr því inn á einkabaðherbergi íbúans. Herberginu skal unnt að skipta niður í svefnkrók og setustofu með lausum skápum eða léttum færanlegum skilveggjum. Einnig skal vera læsanleg hirsla fyrir persónulega muni íbúans. Setkrókur þarf að rúma húsgögn, svo sem lítinn sófa, einn til tvo stóla, sófaborð og sjónvarp. Gert skal ráð fyrir að heimilismaður komi með þessi húsgögn en tryggt þarf að vera að þau séu ekki stærri en svo að þau skerði ekki hjúkrunarmöguleika. Í öllum herbergjum skal vera mögulegt að hafa lítinn ísskáp og þar skal vera unnt að nota tölvu, síma og sjónvarp. Herbergið skal hafa glugga, bæði í seturými og í svefnkróki hvort sem um einn eða fleiri glugga er að ræða. Vistmaður þarf að geta horft út um glugga í svefnkrók hvort sem hann er sitjandi eða rúmliggjandi.

Kallkerfi skal vera í einkarými hvers íbúa þannig að tryggt sé að hann geti ávallt gert starfsfólki viðvart úr herbergi sínu eða baðherbergi ef þörf krefur. Æskilegast er að kallkerfið sé þráðlaust.

Í svefnkróki skal unnt að koma fyrir sjúkrarúmi af venjulegri stærð þannig að starfsfólk komist að því frá báðum hliðum með nauðsynleg hjálpartæki. Ef aðstæður leyfa er æskilegt að hönnun rýmisins geri einnig mögulegt að staðsetja rúmið með hlið að vegg. Sjúkrarúm og náttborð skulu vera hluti af búnaði heimilisins.

Uppi við loft skal unnt að koma fyrir lyftibúnaði með rafdrifinni lyftu á braut svo lyfta megi íbúa úr rúmi í hjólastól eða flytja hann inn á baðherbergi og setja þar niður í rétttri stöðu við þau tæki sem þar eru. Í þeim hjúkrunarrýmum þar sem þessum búnaði er ekki komið fyrir strax í upphafi skal ganga þannig frá loftum og/eða veggjum að unnt sé að koma honum fyrir síðar með lítilli fyrirhöfn.

Í baðherbergi skal vera handlaug, salernisskál ætluð öldruðum og sturta með sturtubotni mótuðum með halla í gólfplötu. Baðherbergið þarf að vera rúmgott þannig að góð vinnuaðstaða sé fyrir tvo starfsmenn til aðstoðar heimilismanni, á salerni eða í sturtu og gerð krafa um að hægt sé að veita aðstoð á þrjá vegu og að handföng séu beggja vegna salernis.

Breidd dyra í einkarými skal vera næg til þess að unnt sé að flytja íbúa um þær í sjúkrarými með grindum. Dyragættir eiga að vera án þröskulds. Öll hönnun einkarýmis skal vera þannig að auðvelt sé að athafna sig með hvers konar hjálparkæki, svo sem hjólastóla og lyftara. Hönnun skal í einu og öllu taka mið af þörfum aldraðra/fatlaðra, svo sem hæð handlauga og spegla á baðherbergi svo dæmi séu tekin.

3.2.2 Sameiginlegt rými íbúa í hverri einingu

Í sameiginlegu rými hvernar einingar skal vera rúmgóð setustofa og borðstofa með eldunaraðstöðu. Í setustofu skal gera ráð fyrir aðstöðu fyrir alla íbúa einingarinnar í sæti samtímis. Í setustofu getur meðal annars farið fram örvun, dagleg samvera og jafnvel einstaklings- eða hóþþjálfun. Húsgögn í setustofu eiga að vera nokkrir stólar og borð fyrir alla vistmenn ásamt aðstöðu fyrir gesti. Í setustofu skal gert ráð fyrir tækni sem auðveldar íbúum með heyrnartæki að hlusta.

Borðstofa skal vera það rúm að allir íbúar einingarinnar ásamt starfsfólki geti setið við borð og matast samtímis, jafnvel þótt allir íbúarnir séu í hjólastól.

Heimilt er að mynda alrými úr setustofu og borðstofu með eldunaraðstöðu en leggja þarf áherslu á heimilislegt yfirbragð. Við hönnun slíks rýmis er mikilvægt að hafa hljóðvistarkröfur í huga og sérþarfir aldraðra í þeim efnum. Góðir gluggar þurfa að vera á borðstofu og setustofu sem unnt er að sjá út um hvort sem fólk stendur eða situr.

Í eldunaraðstöðu hvernar einingar skal vera unnt að taka við fullbúnum mat frá miðlægu eldhúsi og sinna einfaldri matargerð fyrir íbúa og starfsmenn einingarinnar. Aðstaðan í skal miðast við að íbúar geti mögulega fylgst með eða tekið þátt í matargerð og bakstri.

3.2.3 Stoðrými í hverri einingu

Í hverri einingu skal vera aðstaða fyrir skol með tækjum til sótthreinsunar á bekjum, flöskum og þvottaskálum.

Aðstaða skal vera til þvotta á öllum fatnaði heimilismanna og líni. Heimilt er að sameina skol- og þvottaaðstöðu þyki það hentugt. Meta þarf út frá aðstæðum hvort þvo á þvott í hverri einingu, hvort fleiri einingar munu sameinast um þvotta eða hvort sú aðstoð verði fengin frá þvottahúsi utan heimilisins.

Í hverri einingu skal vera ræstiklefi sem rúmar ræstivask og öll nauðsynleg áhöld til ræstinga.

Geymsla skal vera fyrir ýmis konar hjálparkæki, svo sem hjólastóla, súrefnissíur, vökvastatíf og hjúkrunarvörur. Meta þarf út frá aðstæðum hvort geymsla skuli tilheyra hverri einingu eða hvort fleiri einingar geti sameinast um geymslu.

Læst geymsla fyrir lyf íbúanna skal vera í hverri einingu. Heimilt er að hafa slíka geymslu á hentugum stað innan stoðrymis eða í aðstöðu starfsfólks eftir því sem aðstæður leyfa.

Tryggja þarf hverri einingu aðstöðu fyrir sorp. Meta þarf út frá aðstæðum hvort sorpgeymsla skuli tilheyra hverri einingu eða hvort fleiri einingar geti sameinast um sorpgeymslu.

Gera þarf ráð fyrir tæknirými fyrir nauðsynleg inntök og stjórnbúnað

3.2.4 Aðstaða starfsfólks í hverri einingu

Í hverri einingu skal vera aðstaða fyrir starfsfólk þar sem gera skal ráð fyrir lítilli fundaraðstöðu, skrifstofuaðstöðu með tölvutengingu og fullnægjandi geymslu fyrir trúnaðarskjöl. Æskilegt er að þessi aðstaða sé í nánnum tengslum við sameiginlegt rými heimilismanna.

Starfsmenn skulu hafa aðgang að læstum hirslum fyrir persónulega muni.

Í hverri einingu skal vera snyrting fyrir starfsmenn.

Tryggja þarf starfsfólki búningaáðstöðu, hvort sem hún er sameiginleg starfsfólki alls heimilisins eða inni á einstökum einingum.

3.3 Ýmis þjónusta og starfsemi – staðbundnar aðstæður

Á hjúkrunarheimilum skal vera endurhæfing, sbr. lög um málefni aldraðra, nr. 125/1999. Samkvæmt reglugerð um greiðslur öldrunarstofnana fyrir heilbrigðisþjónustu, nr. 422/1992, getur endurhæfing, til dæmis sjúkráþjálfun, verið veitt utan stofnunarinnar. Í ljósi þessa þarf að tryggja íbúum hjúkrunarheimilis aðgang að endurhæfingu en hvar og hvernig henni verður best fyrir komið þarf að skoða í ljósi aðstæðna á hverjum stað. Ef tekin er ákvörðun um að aðstaða fyrir þessa þjónustu skuli vera til staðar innan veggja hjúkrunarheimilisins skal hér vakin athygli á því að rými fyrir slíka aðstöðu er ekki reiknað inn í fyrirnefnd viðmið um að stærð hvers hjúkrunarrýmis. Sama máli gegnir um aðra þjónustu sem unnt er að veita utan stofnunarinnar, svo sem aðstöðu fyrir há- og fótisnyrtingu. Þetta á einnig við um mögulega skrifstofuaðstöðu fyrir stjórnendur og skrifstofustarfsfólk en meta þarf í hverju tilviki með tilliti til stærðar og rekstrarforms hvort þörf sé fyrir sérstakar skrifstofur yfirstjórnar á heimilinu eða hvort önnur staðsetning eigi við.